

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Kamieniec Podolski/ Podole (gub. Podolska)/ Cesarstwo Rosyjskie (Ukraina)

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Muzeum (przyrodnicze i patologiczne) Towarzystwa Lekarzy Podolskich/ w zamierzeniu Muzeum Podolskie

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Zbiory muzealne towarzystwa naukowego

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Muzeum lokalnego towarzystwa naukowego o zasięgu gubernialnym. Założone 1862 przez członków Towarzystwa Lekarzy Podolskich, zamknięte 1865 w ramach represji po powstaniu styczniowym. Zbiory o charakterze wyspecjalizowanym: związane z medycyną i naturą. Niewielka kolekcja monet.

Daty działalności / zakres czasowy:

1862 – 1865

Dostępność

pełna

Typ instytucji w relacji wobec pamięci

Mnemoniczny

Rodzaj pamięci

Lokalna; polska

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

Obszar naturalny: obiekty geologiczne, okazy florystyczne, paleontologiczne i zoologiczne; obszar historyczny: numizmaty, medale, obiekty archeologiczne; obszar cywilizacji technicznej: maszyny i narzędzia medyczne.

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIENIE	DAWNIENIE
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmin a/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	XXX	Kamieniec Podolski, początkowo, do lata 1862 r. w mieszkaniu podskarbiego i bibliotekarza Towarzystwa, Leona Kowalskiego, następnie w osobnym lokalu najętym: „z skromnych funduszków towarzystwa”, razem z biblioteką.
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	XXX	XXX
GODZINY OTWARCIA	XXX	XXX
DYREKTORZY	XXX	XXX
ZARZĄDCA	XXX	Towarzystwo Lekarzy Podolskich
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadopt owany)	XXX	brak danych adresowych

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

XXX

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Stworzenie skarbnicy naukowej dla prowincji (Podola).

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Gubernia podolska

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Adrian Baraniecki (1828 – 1891),
Aleksander Kremer (1813 – 1880)
Józef Rolle (1830 – 1894)

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Leon Kowalski, podskarbi i bibliotekarz Towarzystwa Lekarzy Podolskich.
Od połowy (zapewne od września) 1862 r. nie wiadomo do kiedy, Albin
Gośławski na stanowisku konserwatora – osoby odpowiedzialnej specjalnie
za muzeum.

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Towarzystwo Lekarzy Podolskich, organizacja społeczna o profilu głównie medycznym, składająca się w przytłaczającej mierze z Polaków, lecz skupiająca także osoby wyznania mojżeszowego, Rosjan i Niemców, Założone w Kamieńcu Podolskim 14 X 1859 r. Jego działalność zatwierdziło petersburskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych 23 VI 1860 r. W październiku 1862 r. skupiało 77 członków stałych i 6 honorowych. Wśród nich były tak ważne dla kultury polskiej osoby jak: Adrian Baraniecki (1828 – 1891), Aleksander Kremer (1813 – 1880) czy Józef Rolle (1830 – 1894). Skład osobowy Towarzystwa systematycznie rozszerzał się. Według sprawozdania za 1863 r. było już łącznie 123 członków. Według sprawozdania za 1864 r. liczyło wówczas 136 członków, w tym 27 honorowych, 9 założycieli i 100 rzeczywistych. Byli to głównie lekarze (119). Warto zauważyć, że zasięg oddziaływania daleko wykraczał poza Podole, z którego pochodziło 90 osób. Notujemy jednak także członków z Krakowa (12), Warszawy (6), Poznańskiego (2), a nawet z Paryża (2) czy różnych stron Cesarstwa Rosyjskiego. Organizacja zlikwidowana została 25 II 1865 r. w ramach represji władz carskich za powstanie styczniowe. Zarzucono Towarzystwu odejście od czysto naukowego charakteru i nadanie swej działalności odcienia polskiej propagandy narodowej. Część jego kierownictwa uciekła do Galicji (A. Baraniecki), część tam deportowano (A. Kremer).

Kalendarium (historia instytucji)

Jak się wydaje, zbieranie obiektów do kolekcji zaplanowanego muzeum rozpoczęło się wraz z powstaniem Towarzystwa jesienią 1859 r. Zgodnie z pkt. 8 „Ustawy Towarzystwa Lekarzy Podolskich” zatwierdzonej przez władze ministerialne 23 VI 1860 r.: „Bibliotekarz zawiaduje książkami, pieniędzmi i zbiorami towarzystwa, odpowiada za onych stratę i zdaje sprawę z czynności swoich członkom towarzystwa”. Według mej wiedzy, pozostająca w stanie formowania placówka pierwszy raz wspomniana została podczas 21 posiedzenia Towarzystwa, które odbyło się 15 VIII 1860 r. Od tamtej pory co pewien czas podczas posiedzeń wspomniano o nowych darach. Z kolei podczas 41 posiedzenia (15 V 1861 r.) dyskutowano kwestię urządzenia biblioteki i muzeum. Zrealizowano ten postulat ostatecznie 19 IX 1862 r., co prezes A. Kremer ogłosił podczas odbywającego się wówczas 68 posiedzenia. Niedługo później zapadła decyzja o powołaniu stanowiska konserwatora, który miał się zajmować urządzeniem muzeum, czuwaniem nad całością zbiorów Towarzystwa. Zadaniem konserwatora było również składanie corocznych sprawozdań z działalności placówki. Pierwszym i jedynym konserwatorem został Albin Gośławski. Trudno przy tym stwierdzić, do kiedy pełnił tę funkcję. W każdym razie jeszcze podczas posiedzenia podsumowującego działalność Towarzystwa za 1863 r., które odbyło się 24 I 1864 r. przedstawiał sprawozdanie z działalności poddanej swojej opiece placówki.

Muzeum przestało istnieć w związku z likwidacją 25 II 1865 r. Towarzystwa Lekarzy Podolskich.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

Według stanu z 16 X 1862 r. muzeum składało się z 2 części. Pierwszą, którą można określić jako przyrodniczą, tworzyły 3 działy: I. Zoologia (1 okaz ssaka; 9 ptaków; 2252 owadów (w tym ofiarowane przez Gustawa Belke przechowywane w pudełkach; 5 płazów („ziemnowodnych”) oraz 220 małż – czy ściślej mówiąc – muszli); II. Botanika (Zielnik roślin lekarskich w powiecie mohylowskim napotykanych – 137 okazów; Zielnik roślin z okolic Nicei – 10; Zielnik roślin morskich z Atlantyckiego oceanu – 102; Próbki drzew z okolic Nicei – 32); III. Mineralogia (Oryktognozya – 1288 okazów; Geologia – 88; Paleontologia – 136).

Poza tym placówka posiadała: „zbiorek numizmatyczny” liczący w omawianym czasie, jak stwierdzono: „dopiero” 240 monet, w tym 108 miedzianych, 3 brązowe, 128 srebrnych i 1 złotą.

Drugą część zbiorów stanowiło „muzeum patologiczne”, w którego skład wchodziło 19 okazów, a poza tym jeszcze 4 narzędzia chirurgiczne, 1 maszyna elektro-galwaniczna oraz 2 okazy farmaceutyczne.

Również w bibliotece znajdowały się cenne obiekty o charakterze „muzealnym”, np. ofiarowany przez prezesa, Aleksandra Kremiera, 3 I 1862 r. egzemplarz „Zielnika” Szymona Syreniusza (wyd. Kraków 1613 r.), a także herbariusz Marcina z Urzędowa wyd. w Krakowie w 1595 r.

Jako jeden z punktów wydatków Towarzystwa wynoszących łącznie 715 rubli 92 kopiejki podano w cytowanym sprawozdaniu zakup szaf do muzeum.

Zbiory rozwijały się dalej. Np. w sprawozdaniu z posiedzenia 43 (15 VII 1861 r.) zakomunikowano, że trafiły do nich 2 litograficzne portrety dr. medycyny Uniwersytetu w Wilnie Tomasza Baranieckiego, kamień litograficzny ze wsi Malejowiec i bolidy z okolic Mińkowiec (pow. uszycki). Podczas posiedzenia 50 (1 XII 1861 r.) oznajmiono, że dr Galle z Żytomierza przysłał do muzeum okazy grafitu znad Hujwy i okaz labradoitu znad Irszy, zaś podczas 59 (15 III) pokwitowano dary od obywatela pow. radomyskiego Boruchowskiego (2 ptaki znad M. Kaspijskiego i „młode ciele morskie”) i od członka Towarzystwa Andrzeja Grabianki jedno dzieło lekarskie i kilka monet.

Bardzo cennych danych dostarcza sprawozdanie z działalności Towarzystwa za 1863 r., w którym wydzielono „Sprawozdanie ze stanu Muzeum Towarzystwa Lekarzy Podolskich” autorstwa Albina Gośtawskiego oraz – także zawierające ciekawe dla nas informacje – „Sprawozdanie ze stanu biblioteki Towarzystwa Lekarzy Podolskich” autorstwa Aleksandra Narkiewicza. Z

pierwszego z wymienionych tektów dowiadujemy się, że w 1863 r. przyrost zbiorów był niewielki. Muzeum składało się z 11 działów: zoologicznego (zawierającego m.in. skórę węża dusiciela), entomologicznego, konchylologicznego, zootomicznego (w tym: 11 rogów jeleni przedpotopowych, głowa zwierzęcia przedpotopowego, kieł olbrzymi takiegoż zwierzęcia, zęby słoni z rodzajów zaginionych, zęby rybie), botanicznego (wzbogaconego m.in. o korzeń rośliny amerykańskie, korzeń rośliny z Chaldei, mineralologicznego, geologicznego, paleontologicznego, archeologicznego, numizmatów i muzeum patologicznego. Konserwator wyrażał przy tym opinię, że: muzeum patologiczne jest dość ubogie, z przyczyny trudności, jakie mają lekarze w robieniu oględzin pośmiertnych". W każdym razie liczyło 36 obiektów, a poza tym, wspomnianą już maszynę elektrogalwaniczną, 1 lunetę, 2 okazy farmaceutyczne i 1 zwstaw narzędzi okulistycznych. Ze sprawozdania Aleksandra Narkiewicza wynika z kolei, że muzeum mieściło się (od 19 IX 1862 r. przypomnijmy) wraz z biblioteką: „w najętym lokalu o czterech pokojach suchych, jasnych, dobrze przewietrzanych i tak obszernych, że latem Towarzystwo będzie mogło w nim odbywać posiedzenia". Zbiory zajmowały przy tym połowę lokalu.

Według sprawozdania z działalności Towarzystwa za 1864 r. częściowo zmieniono strukturę placówki. Składała się ona z działów zoologicznego, zootomicznego, botanicznego, mineralologicznego, geologicznego, archeologicznego, numizmatów oraz muzeum patologicznego. Kolekcja wzbogaciła się wówczas o 2 egz. zoologiczne, 4 zootomiczne, 2 botaniczne, 91 okazów mineralogicznych, 41 geologicznych 6 archeologicznych z wykopalisk, sporą grupę numizmatów w tym: 65 monet miedzianych, 8 srebrnych, 3 medale miedziane, 2 cynowe w odlewach, 2 cynowe odlewy monet hebrajskich, 2 wizerunki monet rosyjskich na papierze, księga wizerunków starożytnych monet. Muzeum patologiczne otrzymało 4 okazy. Ofiarodawcami w tym roku byli Kremer, Korzaszewicz, Grejm, Janiszewski i prof. gimnazjum w Równem, Lempf.

Po likwidacji Muzeum jego zbiory uległy rozproszeniu. Początkowo, wraz z biblioteką, przewiezione zostały do kancelarii gubernatora O.M. Bezaka. Zdecydował on, aby zatrzymać u siebie książki i 10 brązowych medali, pozostała część została oddana pod nadzór naczelnika Kijowskiego Okręgu Naukowego i za jego pośrednictwem miała trafić do Uniwersytetu św. Włodzimierza w Kijowie.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

XXX

Strategia pozyskiwania zbiorów

dary członków Towarzystwa

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Gustaw Belke przekazał zbiór ponad 2 tys. owadów w 13 pudełkach (23 I 1861 r.);

Adrian Baraniecki ofiarował zbiór: „1800 sztuk minerałów, skamieniałości i 160 okazów konch, w różnych miejscach Polski, Rosji, Sybiru, Niemiec, Włoch itd. zebranych” (27 IV 1861 r.);

Józef Rolle 200 tomów książek i 160 okazów geologicznych (1 VIII 1862 r.). Poza tym liczne darowizny drobniejsze.

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

XXX

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

Po likwidacji Towarzystwa zbiory zostały oddane pod nadzór naczelnika Kijowskiego Okręgu Naukowego i za jego pośrednictwem miała trafić do Uniwersytetu św. Włodzimierza w Kijowie.

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Od 19 IX 1862 r. w dwóch obszernych pokojach w wynajętym dla potrzeb biblioteki i muzeum lokalu w Kamieńcu Podolskim. Placówka posiadała meble muzealne specjalnie zakupione (wiadomo o szafach).

Wystawy czasowe

XXX

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

XXX

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

XXX

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

XXX

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Gubernia podolska

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

- Баженов Лев, *Alma Mater подільського краєзнавства. Місто Кам'янець–Подільський – осередок історичної регіоналістики XIX – початку XX століть*, Кам'янець–Подільський 2005.
- Баженова С.Е., *Витоки музеїв на Поділлі*, [w:] *Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць*, т. 2, Кам'янець–Подільський 2002, s. 81–84.
- Wojczuk Hanna, *Towarzystwo Lekarzy Podolskich, jego biblioteka oraz muzeum przyrodnicze i patologiczne w latach 1859 - 1865*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, т. 50, 1987, z. 1, s. 559 – 579.
- J. Rolle, *Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Lekarzy Podolskich za ubiegłych lat trzy. Wyciąg z książki protokolarnej*, Petersburg 1862.
- J. Rolle, *Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Lekarzy Podolskich za rok ubiegły 1863*, „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”, т. LI, 1864, s. 115 – 139.
- J. Rolle, *Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Lekarzy Podolskich za rok ubiegły 1864*, „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”, т. LIII, 1865, s. 174–219.
- *Towarzystwo Lekarskie Podolskie*, „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”, т. L, 1863, s. 452–456.
- „Tygodnik Lekarski”, R. XVII, 1863, nr 15 (16 IV), s. 124.
- Wacek Szczepan, *Towarzystwo Lekarzy Podolskich w Kamieńcu Podolskim w latach 1859 – 1865*, „Kultura i Społeczeństwo. Kwartalnik”, т. XVII, 1973, nr 2, s. 217 – 236.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

- Державний архів Хмельницької області, фонд 228, опис 1; справа 5305 [non vidi].
- Główna Biblioteka Lekarska im. S. Konopki, teka 522 [wypisy z prasy oraz materiałów archiwalnych, przechowywanych, jak zaznaczono w nagłówkach, we lwowskim Ossolineum].

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Ciekawe cytaty

- „Przekazując na użytek publiczny zbiory naukowe, ofiarowane przez zacnego naszego kolegę Adriana Baranieckiego i dołączając takowe wraz z moimi tak w książkach (tomów 200) jako i okazach geologicznych (sztuk 160), do ofiarowanych nam już poprzednio przez uczonego kolegę Belkego zbioru entomologicznego i tworząc z nich muzeum podolskie pod opoieką towarzystwa naszego pozostawać mające. Zapobiegając zaś żeby z czasem zbiory te nie zostały roztracone, lub na cel nieodpowiadający zamiarom ofiarodawców użyte, waruję sobie ich zwrot na wypadek rozwiązania naszego stowarzyszenia, i o wydanie mi tej treści zapewnienia ze strony biura towarzystwa uprzejmie upraszam” (List Aleksandra Kremera do Towarzystwa z 1 VIII 1862 r., [w:] J. Rolle, *Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Lekarzy Podolskich za ubiegłych lat trzy. Wyciąg z książki protokolarnej*, Petersburg 1862, s. 55.

- „Ponieważ towarzystwo lekarskie, o którego czynnościach piszemy, stanowi jak na razie jedyne ognisko naukowe na Podolu, do grona tego bardzo słusznie przyjmowani są i nielekarze poświęcający się naukom przyrodzonym, aptekarze itd. Z tego też powodu szczęśliwy był pomysł utworzenia muzeum, mającego z czasem stać się skarbnicą naukową całej prowincji” (*Towarzystwo Lekarskie Podolskie*, „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”, t. L, 1863, s. 453).

UWAGI:

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Dariusz Dąbrowski

Data sporządzenia karty:

Warszawa, VI 2019 r

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

METADANE* (wypełnia redaktor/moderator portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	

TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA / LICENCJE	